ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
F. G. JACOBS
της 8ης Απριλίου 1992 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Το γαλλικό Cour de cassation ζητεί την έκδοση προδικαστικής αποφάσως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 5, σημείο 1, της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: Σύμβαση), όπως τροποποιήθηκε με τη Σύμβαση της 9ης Οκτωβρίου 1978 για την προσχώρηση της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Το υποβληθέν ερώτημα έγκειται κατ' ουσίαν στο αν η από τον αγοραστή προϊόντος ασκηθείσα αγωγή κατά του κατασκευαστή του προϊόντος πρέπει, ενώ δεν υφίσταται άμεση συμβατική σχέση μεταξύ των διαδίκων, να χαρακτηρίζεται ως εκ συμβάσεως και, επομένως, να εμπίπτει στο άρθρο 5, σημείο 1, της Συμβάσεως. Το ερώτημα τίθεται διότι, στο γαλλικό δίκαιο, ο αγοραστής προϊόντος μπορεί να ασκήσει ευθεία κατά του κατασκευαστή αγωγή βάσει συμβάσεως, παρ' όλον ότι δεν υφίσταται σύμβαση μεταξύ αυτών.

2. Η πρώτη αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης είναι η Traitements mécano-chimiques des surfaces SA (TMCS), της οποίας έδρα είναι το Bonneville, Haute-Savoie (Γαλλία). Η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης είναι η Jakob Handte et Cie GmbH (Handte Allemagne), της οποίας έδρα είναι το Tuttlingen, Württemberg (Γερμανία). Το 1984 και το 1985, η TMCS αγόρασε δύο μηχανές στιλβώσεως των μετάλλων από την ελβετική εταιρία Bula et Fils, η οποία είναι η δεύτερη αναιρεσίβλητη. Στις μηχανές αυτές προσέθεσε ένα σύστημα αναρροφήσεως κατασκευασθέν από τη Handte Allemagne, το οποίο όμως πωλήθηκε και εγκαταστάθηκε από την εταιρία Handte France (Handte France). Δεν είναι σαφές ποια είναι η σχέση μεταξύ της Handte France και της Handte Allemagne.

3. Στις 8 και 9 Απριλίου 1987, η TMCS ενήγαγε τις εταιρίες Bula et Fils, Handte France και Handte Allemagne ενώπιον του tribunal de grande instance, Bonneville, ζητώντας αποζημίωση για τον λόγο ότι ο εξοπλισμός δεν ήταν σύμφωνος με τους υγειονομικούς κανόνες και τους κανόνες για την ασφάλεια στην εργασία και για τον λόγο ότι ήταν ακατάλληλος για τη χρήση για την οποία προοριζόταν. Το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι δεν ήταν αρμόδιο ως προς την εναγομένη ελβετική εταιρία, αλλά έκρινε ότι ήταν αρμόδιο ως προς την Handte Allemagne λόγω του ότι η αγωγή της TMCS κατά της εταιρίας αυτής είχε συμβατικό χαρακτήρα σύμφωνα με το γαλλικό δίκαιο, αποτέλεσμα δε αυτού ήταν ότι το δικαστήριο αυτό ήταν αρμόδιο σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 1, της Συμβάσεως. Κατά παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα περί διεθνούς δικαιοδοσίας του πρώτου εδαφίου του άρθρου 2 της Συμβάσεως, το άρθρο 5, σημείο 1 ορίζει ότι διεθνή δικαιοδοσία σε διαφορές εκ συμβάσεως έχουν τα δικαστήρια του τόπου εκπληρώσεως της παροχής για την οποία πρόκειται.

4. Η έφεση που η Handte Allemagne άσκησε ενώπιον του cour d' appel του Chambéry απορρίφθηκε με απόφαση της 20ής Μαρτίου 1989. Στη συνέχεια, η Handte Allemagne άσκησε

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Cour de cassation, το οποίο ζήτησε την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί του εξής ερωτήματος:

« Είναι εφαρμοστέο το άρθρο 5, σημείο 1, της Συμβάσεως, το οποίο προβλέπει κανόνα ειδικής δωσιδικίας ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, στη διαφορά μεταξύ του μεταγοραστή πράγματος και του κατασκευαστή, ο οποίος δεν είναι ο πωλητής, λόγω των ελαττωμάτων του πράγματος ή της ακαταλληλότητας αυτού για τη χρήση για την οποία προορίζεται; »

5. Καταρχάς, παρατηρείται ότι δεν είναι σαφές αν μια απάντηση στο ούτω διατυπωθέν ερώτημα θα δώσει κατ' ανάγκη λύση στο ζήτημα της δικαιοδοσίας στην παρούσα υπόθεση. Πρώτον, δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο, για λόγους που θα εξηγήσω αργότερα, ότι, σε περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 5, σημείο 1, το δικαστήριο της Bonneville είναι αρμόδιο για να επιληφθεί της αγωγής της TMCS κατά της Handte Allemagne ως δικαστήριο του τόπου εκπληρώσεως της παροχής για την οποία πρόκειται. Αν, αντιθέτως, δεν είναι εφαρμοστέο το άρθρο 5, σημείο 1, δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο ότι η Handte Allemagne πρέπει να εναχθεί ενώπιον του Δικαστηρίου του τόπου της έδρας της, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συμβάσεως. Πράγματι, υπάρχουν αρκετές άλλες διατάξεις στις οποίες μπορεί ενδεχομένως να στηριχθεί η δικαιοδοσία των γαλλικών δικαστηρίων (αν και όχι κατ' ανάγκη αυτών του Bonneville). Οι διατάξεις αυτές είναι οι εξής:

α) Το άρθρο 5, σημείο 3, το οποίο προβλέπει διεθνή δικαιοδοσία ως προς τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας για τα δικαστήρια του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός.

Το Δικαστήριο ερμήνευσε τη διάταξη αυτή ως απονέμουσα στον ενάγοντα τη δυνατότητα επιλογής δικαστηρίου· αυτός μπορεί να ασκήσει την αγωγή του είτε στον τόπο όπου επήλθε η ζημία είτε στον τόπο όπου συνέβη το γεγονός που προκάλεσε τη ζημία αυτή: απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, 21/76, Bier κατά Mines de potasse d' Alsace (ECR 1976, σ. 1735).

β) Το άρθρο 5, σημείο 5, το οποίο ορίζει ότι, όσον αφορά διαφορές σχετικά με την εκμετάλλευση υποκαταστήματος, πρακτορείου ή κάθε άλλης εγκαταστάσεως, η αγωγή μπορεί να ασκηθεί ενώπιον του Δικαστηρίου της τοποθεσίας του υποκαταστήματος, του πρακτορείου ή κάθε άλλης εγκαταστάσεως: ως προς τη δικαιοδοσία αυτή βλ. ειδικότερα την απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 1978, 33/78, Somafer (ECR 1978, σ. 2183) και την απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 1987, 218/86, SAR Schotte (Συλλογή 1987, σ. 4905).

Ελλείψει οποιασδήποτε πληροφορίας σχετικά με την έννομη σχέση μεταξύ της Handte Allemagne και της Handte France, είναι αδύνατο να λεχθεί αν η δεύτερη μπορεί να αποτελεί « υποκατάστημα, πρακτορείο ή κάθε άλλη εγκατάσταση » της πρώτης.

γ) Το άρθρο 6, σημείο 1, κατά το οποίο, πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλομένου κράτους μπορεί να εναχθεί, αν υπάρχουν πολλοί εναγόμενοι, ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός από αυτούς.

Μπορεί να σημειωθεί ότι η Handte Allemagne θα μπορούσε να εναχθεί ενώπιον του δικαστηρίου του Bonneville σύμφωνα με το άρθρο 6, σημείο 1, μόνο αν η δικαιοδοσία του δικαστηρίου του Bonneville ως προς τη Handte France στηριζόταν στο

άρθρο 2 της Συμβάσεως (δηλαδή αν η Handte France είχε εκεί την έδρα της). Αν, αντιθέτως, η δικαιοδοσία ως προς την Handte France στηριζόταν μόνο στο άρθρο 5, σημείο 1 ή 3, δεν θα ήταν δυνατό να εναχθεί η Handte Allemagne ενώπιον του δικαστηρίου του Bonneville σύμφωνα με το άρθρο 6, σημείο 1, αφού κανείς από τους εναγόμενους δεν είχε την κατοικία του εκεί. Αν και η Διάταξη περί παραπομπής δεν αναφέρει πού ευρίσκεται η έδρα της Handte France, μπορεί να σημειωθεί ότι στις παρατηρήσεις της Handte Allemagne έχει επισυναφθεί η απόφαση του cour d' appel του Chambéry, της 20ής Μαρτίου 1989, από την οποία προκύπτει σαφώς ότι η Handte Allemagne υποστήριξε ότι το άρθρο 6, σημείο 1, δεν ήταν εφαρμοστέο λόγω του ότι η Handte France είχε την έδρα της στο Στρασβούργο.

δ) Το άρθρο 6, σημείο 2, κατά το οποίο, πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλομένου κράτους μπορεί να εναχθεί, αν πρόκειται για προσεπίκληση δικονομικού εγγυητή ή άλλη προσεπίκληση, ενώπιον του δικαστηρίου της κύριας δίκης, εκτός αν μόνος σκοπός τους ήταν να απομακρύνουν τον εγγυητή ή τον προσεπικαλούμενο από το δικαστήριο που θα είχε διεθνή δικαιοδοσία στην περίπτωσή τους.

Η TMCS προσπάθησε να επικαλεστεί το άρθρο 6, σημείο 2, στη δίκη ενώπιον του cour d' appel, το οποίο, όμως, δεν αποφάνθηκε ως προς το σημείο αυτό.

6. Κατά τη γνώμη μου, το κύριο ζήτημα, ως προς το οποίο το cour de cassation ζητεί να του δοθούν διευκρινίσεις, είναι αν αγωγή αυτού του είδους πρέπει να αντιμετωπιστεί, ενόψει της εφαρμογής της Συμβάσεως, ως αγωγή εκ συμβάσεως, με συνέπεια την εφαρμογή του άρθρου 5, σημείο 1, της Συμβάσεως, ή ως αγωγή στηριζομένη σε ενοχή εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας (για ευκολία θα αναφέρομαι σε «ενοχές εξ αδικοπραξίας»), με συνέπεια την εφαρμογή του άρθρου 5, σημείο 3. Φαίνεται ότι και οι υποβάλλουσες γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου, δηλαδή η Handte Allemagne, η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, κατ' αυτόν τον τρόπο αντελήφθησαν το ζήτημα.

7. Η Handte Allemagne προσάπτει στα γαλλικά δικαστήρια ότι χαρακτήρισαν την αγωγή της TMCS σύμφωνα με τη lex fori, με αποτέλεσμα να αντιμετωπιστεί αυτή ως αγωγή εκ συμβάσεως. Αντίθετα, η αγωγή θα έπρεπε να χαρακτηριστεί κατά τρόπο αυτόνομο βάσει του συστήματος και των σκοπών της συμβάσεως. Το κύριο εμπόδιο για τον χαρακτηρισμό της αγωγής ως αγωγής εκ συμβάσεως έγκειται στην απουσία οποιουδήποτε συμβατικού δεσμού μεταξύ του κατασκευαστή και του μεταπωλητή. Επιπλέον, ο κατά το γαλλικό δίκαιο νομικός χαρακτηρισμός της αγωγής ως αγωγής εκ συμβάσεως δεν γίνεται δεκτός από όλα τα άλλα νομικά συστήματα των συμβαλλομένων κρατών, ιδίως από το αγγλικό δίκαιο.

8. Η Γερμανική Κυβέρνηση επίσης επισημαίνει ότι το ερώτημα αν η αγωγή είναι εκ συμβάσεως πρέπει να εξετάζεται κατά τρόπο αυτόνομο μάλλον παρά με αναφορά στον lex fori. Το γερμανικό δίκαιο δεν ακολουθεί τον γαλλικό νομικό χαρακτηρισμό, αντιμετωπίζει δε την ευθύνη του κατασκευαστή έναντι του μεταγοραστή ως ευθύνη εξ αδικοπραξίας. Η Γερμανική Κυβέρνηση θεωρεί ότι η φύση αυτής της ευθύνης ως ευθύνης εξ αδικοπραξίας επιβεβαιώνεται από την οδηγία 85/374/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων (ΕΕ 1985, L 210, σ. 29), η οποία θεσπίζει την ευθύνη άνευ υπαιτιότητας και απαγορεύει τον διά της συμβάσεως περιορισμό της ευθύνης. Επιπλέον, η εκ συμβάσεως ευθύνη προϋποθέτει ότι ο

κατασκευαστής έχει δεσμευθεί έναντι του ενάγοντος με κάποια αυτοτελή πράξη· δεν υπάρχει καμία πράξη αυτού του είδους μεταξύ του κατασκευαστή και του τελικού καταναλωτή ενός προϊόντος.

9. Η Επιτροπή προβαίνει σε σύντομη συγκριτική επισκόπηση του δικαίου μερικών κρατών μελών. Το γερμανικό, το αγγλικό και το ολλανδικό δίκαιο αντιμετωπίζουν, κατ' αυτήν, την αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή ως αγωγή εξ αδικοπραξίας, ενώ το γαλλικό, το βελγικό και το ιταλικό δίκαιο την αντιμετωπίζουν ως αγωγή εκ συμβάσεως. Στην πραγματικότητα, οι πληροφορίες σχετικά με το ιταλικό δίκαιο φαίνεται ότι είναι ανακριβείς (βλ. κατωτέρω, παράγραφο 18).

10. Η Επιτροπή θεωρεί ότι το άρθρο 5, σημείο 1, δεν πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο συνεπαγόμενο διαφορετικά αποτελέσματα, όσον αφορά τη δικαιοδοσία, ανάλογα με το αν ο ενάγων ενάγει μόνο τον κατασκευαστή, μόνο τον πωλητή (με τη δυνατότητα προσεπικλήσεως του κατασκευαστή), ή τον κατασκευαστή και τον πωλητή μαζί.

11. Η Επιτροπή αναφέρει την απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 189/87, Καλφέλης (Συλλογή 1988, σ. 5565), με την οποία το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι:

«(...) η έννοια της ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας του άρθρου 5, σημείο 3, της Συμβάσεως, πρέπει να θεωρηθεί ως έννοια αυτοτελής που περιλαμβάνει κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά "διαφορές εκ συμβάσως" κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1».

Επομένως, η ευθύνη εξ αδικοπραξίας αποτελεί συμπληρωματική κατηγορία που περιλαμβάνει το σύνολο της εξωσυμβατικής ευθύνης. Συνεπώς, εφόσον μπορεί να αναγνωρισθεί συμβατικός δεσμός στη σχέση μεταξύ του κατασκευαστή και του μεταγοραστή, η αγωγή πρέπει να χαρακτηρισθεί ως αγωγή εκ συμβάσεως. Αυτός ο δεσμός υφίσταται υπό τη μορφή των διαδοχικών συμβάσεων που συνδέουν τους δύο διαδίκους. Αυτό συμβαίνει ειδικότερα σε περίπτωση που ο κατασκευαστής μπορεί να προβλέψει ότι το προϊόν του θα μεταπωληθεί.

12. Κατά την Επιτροπή, το μειονέκτημα του χαρακτηρισμού της αγωγής ως αγωγής εκ συμβάσεως έγκειται στο ότι μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να έχουν δικαιοδοσία τα δικαστήρια του τόπου της κατοικίας του ενάγοντος. Το άρθρο 3 της Συμβάσεως και η νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 1990, C-220/88, Dumez France και Tracoba, Συλλογή 1990, σ. I-49) δεν ευνοούν αυτή τη λύση. Πάντως, αν η TMCS είχε εναγάγει την Handte France μόνο ενώπιον του δικαστηρίου του Bonneville, η Handte France θα μπορούσε να έχει επικαλέσει την Handte Allemagne ως παρεμβαίνουσα βάσει του άρθρου 6, σημείο 2, της Συμβάσεως. Συνεπώς, προκειμένου να αποφευχθεί η κατά τρόπο καταχρηστικό χορήγηση δικαιοδοσίας στα δικαστήρια του τόπου της κατοικίας του ενάγοντος, η Επιτροπή θεωρεί αναγκαίο ο χαρακτηρισμός της ευθείας κατά του κατασκευαστή αγωγής του μεταγοραστή ως αγωγής εκ συμβάσεως να συνοδεύεται από την προϋπόθεση ότι αυτός ο χαρακτηρισμός έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται αρμόδιο το ίδιο δικαστήριο ενώπιον του οποίου ο κατασκευαστής θα μπορούσε να εναχθεί ως προσεπικληθείς σύμφωνα με το άρθρο 6, σημείο 2, της Συμβάσεως.

13. Προτού να εξετάσω τα κύρια ζητήματα που ανέκυψαν στην υπόθεση αυτή θα προβώ σε δύο σύντομα σχόλια ως προς τις παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Πρώτον, δεν θεωρώ ότι η οδηγία 85/374

του Συμβουλίου (στο εξής: οδηγία για την ευθύνη λόγω των προϊόντων), στην οποία αναφέρθηκε η Γερμανική Κυβέρνηση, έχει άμεση σχέση με την υπόθεση αυτή. Η οδηγία για την ευθύνη λόγω των προϊόντων αναφέρεται μόνο στη ζημία προσώπων ή πραγμάτων εκτός του ιδίου του ελαττωματικού προϊόντος. Αν το σύστημα απορροφήσεως που αγόρασε η TMCS ήταν τόσο ελαττωματικό ώστε προκάλεσε σωματική βλάβη σε εργάτη του εργοστασίου της TMCS, μπορεί να συνιστά περίπτωση ευθύνης λόγω του προϊόντος. Όμως δεν τίθεται ζήτημα ότι επήλθε τοιαύτη ζημία και η TMCS ζητεί αποκατάσταση μιας καθαρά οικονομικής ζημίας, δηλαδή της ζημίας που προκλήθηκε από την προμήθεια προϊόντων ακατάλληλων για τη χρήση για την οποία προορίζονταν. Αυτός ο τύπος αγωγής δεν έχει καμία σχέση με την ευθύνη λόγω του προϊόντος, υπό την έννοια που ο όρος γίνεται εν γένει αντιληπτός και υπό την έννοια που χρησιμοποιείται στην οδηγία 85/374. Εντούτοις, η οδηγία αυτή, όπως θα εξηγήσω, έχει έμμεση σχέση με το ερώτημα που ανέκυψε στην παρούσα υπόθεση.

14. Δεύτερον, θα πω εξαρχής ότι δεν μπορώ να συμφωνήσω με την άποψη που εισηγήθηκε η Επιτροπή. Η άποψη αυτή, κατά τη γνώμη μου, στηρίζεται σε αμφίβολες νομικές εκτιμήσεις. Ειδικότερα, διαφωνώ με την άποψη της Επιτροπής ότι το άρθρο 5, σημείο 1, δεν πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο συνεπαγόμενο διαφορετικά αποτελέσματα ανάλογα με το αν ο ενάγων μπορεί να ενάγει μόνο τον κατασκευαστή, μόνο τον πωλητή ή και τους δύο αυτούς μαζί. Ασφαλώς, δεν θεωρώ ότι το Δικαστήριο θα έπρεπε να προσπαθήσει να αποφύγει αυτό το αποτέλεσμα διαστρέφοντας την έννοια όρων όπως « σύμβαση » και « ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας » στο άρθρο 5 της Συμβάσεως. Ειδικότερα, δεν αντιλαμβάνονται πώς η ερμηνεία της εκφράσεως « διαφορές εκ συμβάσεως » του άρθρου 5, σημείο 1, μπορεί να εξαρτάται από εθνικούς κανόνες που ρυθμίζουν ζητήματα προσεπικλήσεως. Αν η αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή μπορεί εγκύρως να χαρακτηρίζεται ως αγωγή εκ συμβάσεως, δεν μπορεί να παύσει να είναι αγωγή εκ συμβάσεως απλώς και μόνο επειδή ο χαρακτηρισμός αυτός καθιστά αρμόδιο ένα δικαστήριο το οποίο δεν θα είχε δικαιοδοσία ως προς τον κατασκευαστή στην περίπτωση προσεπικλήσεως σύμφωνα με το άρθρο 6, σημείο 2.

15. Μία άλλη παρατήρηση πρέπει να γίνει στο στάδιο αυτό. Όπως ήδη παρατήρησα, δεν έχουμε στοιχεία σχετικά με την ακριβή σχέση μεταξύ της Handte Allemagne και της Handte France. Το ότι μοιράζονται το ίδιο όνομα μπορεί να υποδηλοί σχέση μητρικής και θυγατρικής εταιρίας ή εντολέως και εντολοδόχου. Υπαινίχθηκα ήδη ότι είναι δυνατόν, εάν αυτή είναι πράγματι η σχέση μεταξύ των διαδίκων, τα δικαστήρια στο Στρασβούργο να μπορούν να είναι αρμόδια σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 1, της Συμβάσεως, ως « τα δικαστήρια της τοποθεσίας του υποκαταστήματος, πρακτορείου ή κάθε άλλης εγκαταστάσεως ». Επιπλέον, αν η Handte France ενήργησε ως εντολοδόχος της Handte Allemagne κατά τη σύναψη συμβάσεως με την TMCS, θα μπορούσε να υπάρχει άμεση συμβατική σχέση μεταξύ της TMCS και της Handte Allemagne, στην περίπτωση δε αυτή δεν θα ανέκυπτε το ερώτημα που τώρα έχει υποβληθεί ενώπιον του Δικαστηρίου. Εντούτοις, ελλείψει οποιασδήποτε αντίθετης πληροφορίας, θα θεωρήσω δεδομένο στη συνέχεια των προτάσεών μου ότι η Handte Allemagne και η Handte France είναι ανεξάρτητες η μία από την άλλη. Πράγματι, αυτό φαίνεται να είναι η βάση του συλλογισμού στον οποίο στηρίζεται το ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου.

Η διάκριση μεταξύ συμβάσεως και αδικοπραξίας

16. Η διάκριση μεταξύ ευθύνης εκ συμβάσεως και ευθύνης εξ αδικοπραξίας είναι παλαιά και αναμφίβολα υφίσταται σε όλα τα ανεπτυγμένα νομικά συστήματα. Η ευθύνη εκ συμβάσεως μπορεί να ορισθεί ως αστική ευθύνη λόγω μη εκπληρώσεως παροχής που ένα πρόσωπο οφείλει να εκπληρώσει έναντι άλλου προσώπου δυνάμει συμφωνίας συναφθείσας μεταξύ αυτών. Η ευθύνη εξ αδικοπραξίας μπορεί να ορισθεί ως αστική ευθύνη για τη μη εκπλήρωση παροχής που το δίκαιο επιβάλλει ανεξάρτητα από οποιαδήποτε συμφωνία μεταξύ των διαδίκων, π.χ., της υποχρεώσεως επιδείξεως της δέουσας επιμέλειας κατά την οδήγηση αυτοκινήτου οχήματος.

17. Τα περισσότερα νομικά συστήματα περιέχουν κανόνα από τον οποίον προκύπτει ότι μία σύμβαση δεν μπορεί, εκτός περιορισμένων περιπτώσεων, να παρέχει δικαιώματα και να επιβάλλει υποχρεώσεις σε πρόσωπα τα οποία δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη της συμβάσεως. Στο αγγλικό δίκαιο η αρχή αυτή είναι γνωστή ως « the doctrine of privity of contract ». Στο γαλλικό δίκαιο αυτή είναι γνωστή ως η « théorie de l' effet relatif des contrats ». Εκ πρώτης όψεως, ο κανόνας αυτός φαίνεται να αποκλείει τον χαρακτηρισμό της αγωγής του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή ως αγωγής εκ συμβάσεως σε περίπτωση που δεν υφίσταται σύμβαση μεταξύ των δύο διαδίκων. Πράγματι, αυτό φαίνεται να ισχύει σε όλα τα νομικά συστήματα των συμβαλλομένων κρατών, εξαιρέσει της Γαλλίας, του Βελγίου και του Λουξεμβούργου. Βεβαίως, στο αγγλικό δίκαιο ο μεταγοραστής δεν μπορεί να ασκήσει αγωγή εκ συμβάσεως κατά του κατασκευαστή εκτός αν μπορεί να αποδείξει την ύπαρξη συμπληρωματικής εγγυήσεως, δηλαδή την ύπαρξη υποσχέσεως εκ μέρους του κατασκευαστή που τον ώθησε να αγοράσει τα προϊόντα από τον μεσάζοντα προμηθευτή (βλ. το έργο του Chitty περί των συμβάσεων, 26η έκδοση, 1989, τόμος 1, παράγραφος 1321 επ.). Παρόμοιοι κανόνες υφίστανται στο γερμανικό δίκαιο [H. Messer, εις *Produzenthaftung,* των Kullmann, H. J. και Rfister, B. (εκδότες), τόμος 1, σ. 1350 επ.· Graf von Westphalen, *Produkthaftungshandbuch,* τόμος 1, σ. 91 επ.]. Η « doctrine of privity » υφίσταται επίσης στο ιρλανδικό δίκαιο και, με τροποποιημένη μορφή, στο σκωτσέζικο δίκαιο.

18. Ο μεταγοραστής δεν μπορεί να ασκήσει αγωγή εκ συμβάσεως κατά του κατασκευαστή, ελλείψει συμβατικής σχέσεως, κατά το ιταλικό δίκαιο (απόφαση του Corte suprema di cassazione της 28ης Ιουλίου 1986, nº 4833, με σχόλια του M. Moretti, *Nuova Giurisprudenza Civile Commentata,* 1987, σ. 246), κατά το ισπανικό δίκαιο (απόφαση του Tribunal supremo (Sala Civil) της 25ης Νοεμβρίου 1967, Aranzadi, *Repertorio Cronológico de Jurisprudencia,* 1967, nº 4769), κατά το πορτογαλικό δίκαιο (J. Calvão da Silva, *Responsabilidade Civil do Produtor,* 1990, σ. 278), κατά το ελληνικό δίκαιο και, πιθανώς, κατά το δανικό δίκαιο (H. Nielsen, *Produktansvar,* 1987, σ. 24).

19. Όσον αφορά το ολλανδικό δίκαιο, σύμφωνα με τη νομολογία ο μεταγοραστής μπορεί υπό ορισμένες περιστάσεις να ασκήσει αγωγή εξ αδικοπραξίας κατά του κατασκευαστή αν τα προϊόντα είναι ακατάλληλα για τη χρήση για την οποία προορίζονται (βλ., για παράδειγμα, απόφαση του Hoge Raad της 25ης Μαρτίου 1966, Nederlandse Jurisprudentie 1966, nº 279, απόφαση του Gerechtshof de s' Hertogenbosch, της 21ης Δεκεμβρίου 1967, Nederlandse Jurisprudentie 1968, nº 402). Αγωγή εκ συμβάσεως αποκλείεται όταν δεν υφίσταται σύμβαση μεταξύ των δύο μερών. Η πρόταση περί θεσπίσεως ευθείας αγωγής εκ συμβάσεως υπέρ των καταναλωτών (πράγμα που αναφέρθηκε από την Επιτροπή στις παρατηρήσεις της), προφανώς δεν εγκρίθηκε.

20. Στα τρία νομικά συστήματα που παρέχουν στον μεταγοραστή τη δυνατότητα ασκήσεως αγωγής εκ συμβάσεως κατά του κατασκευαστή (Γαλλία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο), η θεωρητική αιτιολογία αυτής της λύσεως συνίσταται στο ότι ο ενδιάμεσος προμηθευτής διαβιβάζει στον μεταγοραστή τα εκ της συμβάσεως δικαιώματά του κατά του κατασκευαστή (ή κατά προηγουμένου ενδιαμέσου) ως εξάρτημα των προϊόντων. Με απόφαση της 24ης Μαρτίου 1904, το tribunal d'arrondissement του Diekirch, δικαστήριο του Λουξεμβούργου, (*Pasicrisie luxembourgeoise,* σ. 503), εξήγησε τη θεωρία ως εξής:

« Η υποχρέωση παραδόσεως του πωληθέντος πράγματος περιλαμβάνει όλα τα εξαρτήματά του, επομένως, επίσης όλα τα εξ αυτού του λόγου δικαιώματα του πωλητή, ο οποίος συνεπώς θεωρείται ότι διαβιβάζει το πράγμα " Cum omni sua causa ", υποκαθιστώντας τον διάδοχό του, επίσης, σε όλες τις αγωγές που απορρέουν από τη σύμβαση, ο οποίος μπορεί, επομένως, κατ' επιλογή δική του να προσεπικαλέσει τον δικό του πωλητή, σύμφωνα με το άρθρο 1641 του ιδίου κώδικα (αστικού) ή αλλιώς, αν το προτιμά προκειμένου να αποφύγει έξοδα και καθυστερήσεις, να εναγάγει τον πρώτο πωλητή. »

Πρέπει να σημειωθεί ότι, στο γαλλικό δίκαιο, το ζήτημα ενέχει αντιφάσεις και ότι η νομολογία δεν είναι εντελώς ομοιογενής. Ειδικότερα, με την απόφαση της ολομέλειας του Cour de cassation, της 12ης Ιουλίου 1991, στην υπόθεση Besse (*Jurisprudence,* Recueil Dalloz Sirey, 1991, σ. 549) φαίνεται να πραγματοποιείται απομάκρυνση από τη συμβατική ευθύνη ευνοούσα τον χαρακτηρισμό της αγωγής εξ αδικοπραξίας. Στην υπόθεση αυτή το Cour de cassation έκρινε ότι αγωγή κατά υπεργολάβου λόγω κακής εκτελέσεως κατασκευαστικού έργου συνιστά αγωγή εξ αδικοπραξίας σύμφωνα με τη βασική αρχή του άρθρου 1165 του αστικού κώδικα, κατά την οποία « les conventions n'ont d'effet qu'entre les parties contractantes ». Δεν είναι σαφές σε τι βαθμό η απόφαση αυτή επηρεάζει την παραδοσιακή αντίληψη των γαλλικών δικαστηρίων ότι η αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή είναι κατ' ανάγκη αγωγή εκ συμβάσεως. Ορισμένοι συγγραφείς συνάγουν ότι αυτή η αγωγή εξακολουθεί να είναι αγωγή εκ συμβάσεως εφόσον η προβαλλομένη ζημία οφείλεται στη μη προμήθεια προϊόντων της ενδεδειγμένης ποιότητας (βλ. Ghestin, J.: *Jurisprudence,* Recueil Dalloz Sirey, 1991, σ. 549· Jamin, C.: *Chronique,* Recueil Dalloz Sirey, 1991, σ. 257).

21. Εντούτοις, θα αποτελούσε υπερβολική απλοποίηση το να συνάγεται από την ανωτέρω επισκόπηση των εθνικών δικαίων ότι μία αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή χαρακτηρίζεται ως αγωγή εκ συμβάσεως μόνο στα νομικά συστήματα τριών από τα συμβαλλόμενα κράτη και ως αγωγή εξ αδικοπραξίας σε αυτά των υπολοίπων. Όσον αφορά τον τύπο της αγωγής για την οποία πρόκειται στην παρούσα υπόθεση, η οποία είναι αγωγή που αφορά οικονομική ζημία μόνο (δηλαδή τη ζημία που προκλήθηκε από την προμήθεια προϊόντων που δεν είναι κατάλληλα για τον σκοπό που προορίζονται), όπου υπάρχουν διαδοχικές συμβάσεις αλλά δεν υφίσταται κανένας άμεσος συμβατικός δεσμός μεταξύ του μεταγοραστή και του κατασκευαστή, είναι γεγονός ότι τα περισσότερα από τα νομικά συστήματα δεν αναγνωρίζουν αυτή την αγωγή καθόλου, ενώ εκείνα τα νομικά συστήματα που την αναγνωρίζουν προσπαθούν να την αντιμετωπίσουν ως αγωγή εκ συμβάσεως. Αν, εντούτοις, η αγωγή για την οποία πρόκειται αφορούσε ζημία προκληθείσα στον ενάγοντα από το προϊόν, για παράδειγμα, σωματική βλάβη του ιδίου ή ζημία της περιουσίας του προκληθείσα λόγω του ελαττωματικού χαρακτήρα των προϊόντων, και όχι ζημία οικονομικού μόνο χαρακτήρα, θα ήταν ορθό να λεχθεί ότι τα περισσότερα από τα δίκαια των συμβαλλομένων κρατών θα χαρακτήριζαν αυτή την αγωγή ως αγωγή εξ αδικοπραξίας.

Η επιλογή μεταξύ αυτοτελούς ερμηνείας και εθνικής ερμηνείας

22. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια της «διαφοράς εκ συμβάσεως» που προβλέπεται στο άρθρο 5, σημείο 1, δεν πρέπει να ερμηνεύεται με αναφορά στο εσωτερικό δίκαιο του ενός ή του άλλου των ενδιαφερομένων κρατών. Αντιθέτως, πρέπει να επαναλαμβάνεται ως αυτοτελής έννοια που πρέπει να ερμηνεύεται με αναφορά κυρίως στο σύστημα και τους σκοπούς της Συμβάσεως, προκειμένου να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα αυτής: βλ. ειδικότερα την απόφαση της 8ης Μαρτίου 1988, 9/87, Arcado (Συλλογή 1988, σ. 1539, σκέψεις 10 και 11).

23. Είναι αληθές ότι στις προτάσεις του στην υπόθεση αυτή, ο γενικός εισαγγελέας Slynn ανέφερε ότι, αν το ζήτημα αυτό δεν είχε αποτελέσει το αντικείμενο νομολογίας, θα πίστευε ότι πολλά επιχειρήματα συνηγορούν υπέρ λύσεως στο πλαίσιο της οποίας το αν η υπόθεση αφορά διαφορά εκ συμβάσεως θα καθοριζόταν βάσει της lex causae. Αυτό θα επέτρεπε να αποφευχθεί η διαφορά που μπορεί να προέκυπτε αν με αυτοτελή ερμηνεία αποφασιζόταν ότι η διαφορά ήταν διαφορά εκ συμβάσεως, ενώ σύμφωνα με τη lex causae είχε χαρακτηρισθεί διαφορετικά. Εντούτοις, θεώρησε ότι δεσμευόταν από την απόφαση της 22ας Μαρτίου 1983, 34/82, Martin Peters (Συλλογή 1983, σ. 987). Θα μπορούσε να φανεί παράδοξο το ότι, για παράδειγμα, το Δικαστήριο κρίνει την αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή ως αγωγή εξ αδικοπραξίας και ότι τα γαλλικά δικαστήρια πρέπει να κηρυχθούν αρμόδια σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 3, της Συμβάσεως, αλλά στη συνέχεια εφαρμόζουν το συμβατικό δίκαιο ως προς το βάσιμο της αγωγής. Εντούτοις, δεν νομίζω ότι αυτό έχει σοβαρές συνέπειες· βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Darmon που προηγήθηκαν της αποφάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 189/87, Καλφέλης (Συλλογή 1988, σ. 5565, σκέψη 19). Αυτού του είδους τα παράδοξα εμφανίζονται συχνά στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Στην πραγματικότητα, μπορούν να επινοηθούν ακόμη πολυπλοκότερες καταστάσεις. Τα γαλλικά δικαστήρια θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να κηρυχθούν αρμόδια σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 3, λόγω του ότι η αγωγή είναι αγωγή εξ αδικοπραξίας, στη συνέχεια να τη χαρακτηρίσουν ως αγωγή εκ συμβάσεως, κατόπιν να αποφασίσουν ότι η lex causae είναι το γερμανικό δίκαιο και τελικώς να ανακαλύπτουν ότι κατά τη lex causae η αγωγή είναι αγωγή εξ αδικοπραξίας.

24. Έχει σημασία, κυρίως, να τονισθεί ότι οι περί δικαιοδοσίας κανόνες της συμβάσεως αφορούν μόνο το ζήτημα της διεθνούς δικαιοδοσίας. Δεν επηρεάζουν τον χαρακτηρισμό της αγωγής για σκοπούς όπως αυτός του καθορισμού των εφαρμοστέων αρχών της ευθύνης ή των εφαρμοστέων προθεσμιών παραγραφής. Η σύμβαση δεν εμποδίζει ένα βάσει του άρθρου 5, σημείο 1, αρμόδιο δικαστήριο να εκλάβει την αγωγή ως αγωγή εξ αδικοπραξίας ούτε ένα βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 3, αρμόδιο δικαστήριο να την εκλάβει ως αγωγή εκ συμβάσεως.

Η επιλογή μεταξύ του χαρακτηρισμού της αγωγής του μεταγοραστή ως αγωγής εκ συμβάσεως ή ως αγωγής εξ αδικοπραξίας

25. Από την υπάρχουσα νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι σ' αυτό εναπόκειται να καθορίζει, αναφερόμενο στο σύστημα και τους σκοπούς της Συμβάσεως, αν η αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή είναι αγωγή εκ συμβάσεως ή εξ αδικοπραξίας. Η διάκριση μεταξύ συμβατικής ευθύνης και ευθύνης εξ αδικοπραξίας εθίγη στην υπόθεση Καλφέλης. Στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο έκρινε την ευθύνη εξ αδικοπραξίας ως συμπληρωματική κατηγορία, αποφαινόμενο, με τη σκέψη 17 της

αποφάσεως, ότι: « ... η έννοια της " ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας " περιλαμβάνει κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά " διαφορές εκ συμβάσεως ", κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1 »· βλ. επίσης την απόφαση της 26ης Μαρτίου 1992, C-261/90, Reichert (Συλλογή 1992, σ. I-2149, σκέψη 16). Εντούτοις, δεν νομίζω ότι ο συμπληρωματικός χαρακτήρας της ευθύνης εξ αδικοπραξίας καθιστά το άρθρο 5, σημείο 1, υπέρτερο κανόνα περί δικαιοδοσίας σε σχέση προς το άρθρο 5, σημείο 3. Ούτε θεωρώ ότι από την απόφαση Καλφέλης μπορεί να συναχθεί ότι μία έμμεση σχέση μεταξύ των διαδίκων, μέσω διαδοχικών συμβάσεων, καθιστά κατ' ανάγκη εφαρμοστέο το άρθρο 5, σημείο 1, αντί του άρθρου 5, σημείο 3.

26. Προκειμένου να αποφασισθεί αν η αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή είναι αγωγή εκ συμβάσεως ή αγωγή εξ αδικοπραξίας ενόψει της Συμβάσεως, θεωρώ ότι δεν πρέπει να αποδίδεται μεγάλη βαρύτητα στον χαρακτηρισμό που έχουν αποδεχθεί τα δίκαια των συμβαλλομένων κρατών. Πρώτον, τα αποτελέσματα της συγκριτικής επισκοπήσεως που αναφέρθηκε πιο πάνω είναι ήκιστα πειστικά. Δεύτερον, και ακόμη σημαντικότερο, οι νομικές εκτιμήσεις στις οποίες βασίζεται ο χαρακτηρισμός στο εθνικό δίκαιο μπορεί να είναι πολύ διαφορετικές από αυτές που έχουν σημασία για την ερμηνεία της Συμβάσεως. Όπως ήδη παρατήρησα, στο ερώτημα που έχει τώρα υποβληθεί στο Δικαστήριο πρέπει να δοθεί απάντηση εν αναφορά προς το σύστημα και τους σκοπούς της Συμβάσεως.

27. Ο σκοπός των ειδικών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνονται στο άρθρο 5 έγκειται στη διασφάλιση του ότι ορισμένες αγωγές που συνδέονται στενά με ορισμένο τόπο θα εξετάζονται από τα δικαστήρια του εν λόγω τόπου. Διατυπωμένη αρνητικά, η αρχή αυτή σημαίνει ότι το άρθρο 5 δεν θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα το να καθίσταται αρμόδιο δικαστήριο τόπου που δεν συνδέεται πραγματικά με την ουσία της υποθέσεως. Συγκεκριμένα, δεν θα έπρεπε να επιτρέπεται εξαίρεση από τον γενικό κανόνα περί δικαιοδοσίας του άρθρου 2, εκτός εάν υπάρχει βάσιμος λόγος για να εναχθεί ο εναγόμενος ενώπιον άλλου δικαστηρίου εκτός αυτού που θα ήταν φυσικό να εναχθεί. Επομένως, είναι αναγκαίο να εξετασθεί ποιες πρακτικές συνέπειες θα έχει ο χαρακτηρισμός της αγωγής του μεταγοραστή ως αγωγής εκ συμβάσεως ή ως αγωγής εξ αδικοπραξίας.

28. Αν η αγωγή της TMCS κατά της Handte Allemagne χαρακτηρισθεί ως αγωγή εκ συμβάσεως, το δικαστήριο του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή πρέπει να εκπληρωθεί η παροχή που χρησιμεύει ως βάση της αγωγής, θα είναι αρμόδιο δυνάμει του άρθρου 5, σημείο 1. Η εν λόγω παροχή είναι αυτή που χρησιμεύει ως βάση της αγωγής (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1976, 14/76, De Bloos, Rec. 1976, σ. 1497). Εν προκειμένω μπορεί να υποτεθεί ότι πρόκειται για την υποχρέωση της Handte Allemagne να προμηθεύσει στη Handte France τον ποιοτικά κατάλληλο εξοπλισμό. Ο τόπος εκπληρώσεως της παροχής αυτής πρέπει να καθοριστεί σύμφωνα με το δίκαιο που εφαρμόζεται στη σύμβαση σύμφωνα με τους κανόνες συγκρούσεως του επιληφθέντος δικαστηρίου (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1976, 12/76, Tessili, Rec. 1976, σ. 1473). Όποιο και αν είναι το εφαρμοστέο δίκαιο φαίνεται απίθανο ότι ο τόπος εκπληρώσεως θάπρεπε να είναι το εργοστάσιο της TMCS στο Bonneville, εκτός βεβαίως αν η Handte Allemagne είχε την υποχρέωση σύμφωνα με τη σύμβαση που είχε συνάψει με τη Handte France να παραδώσει τον εξοπλισμό απευθείας στην TMCS στο Bonneville. Αν, αντιθέτως, η Handte Allemagne είχε την υποχρέωση να παραδώσει τον εξοπλισμό στα κτίρια της Handte France στο Στρασβούργο, τα δικαστήρια αυτής της πόλεως θα μπορούσαν να είναι αρμόδια σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 1. Από την άποψη αυτή υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ του

γενικού κανόνα περί δικαιοδοσίας του άρθρου 2 και του ειδικού κανόνα περί δικαιοδοσίας του άρθρου 5. Το άρθρο 2 καθιστά αρμόδια τα δικαστήρια του συμβαλλομένου κράτους στο οποίο ο εναγόμενος έχει την κατοικία του, αφήνοντας στο εσωτερικό δίκαιο να καθορίσει σε ποιο μέρος του κράτους αυτού μπορεί ο εναγόμενος να εναχθεί. Οι διατάξεις του άρθρου 5 (με εξαίρεση το σημείο 6 του άρθρου 5) δεν καθιστούν αρμόδια τα δικαστήρια, εν γένει, ενός συμβαλλομένου κράτους αλλά τα δικαστήρια συγκεκριμένου τόπου εντός του συμβαλλομένου κράτους (βλ. την έκθεση Jenard, JO 1979, C 59, σ. 22).

29. Μόνο αν ο χαρακτηρισμός της εκ συμβάσεως αγωγής εφαρμόζεται κατά τον τρόπο που αναφέρθηκε πιο πάνω το αποτέλεσμα θα συμβιβάζεται με την αρχή κατά την οποία το άρθρο 5 δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται αρμόδιο ένα δικαστήριο χωρίς πραγματικό δεσμό με την ουσία της υποθέσεως. Αν, για παράδειγμα, κατασκευαστής του Δουβλίνου πωλεί ένα προϊόν σε έμπορο στο Λονδίνο, ο οποίος στη συνέχεια το μεταπωλεί σε κάποιον στη Μασσαλία, το δε προϊόν αποδεικνύεται ότι δεν είναι σε καλή κατάσταση, όπως ο γάλλος μεταγοραστής εδικαιούτο να αναμένει ότι θα είναι βάσει της συμβάσεώς του με τον έμπορο του Λονδίνου, κατά τη γνώμη μου, θα ήταν περίεργο αν ο κατασκευαστής του Δουβλίνου, ο οποίος μπορεί να μην είχε την πρόθεση να εμπορευθεί στη Γαλλία, μπορούσε να εναχθεί σε δικαστήριο της Μασσαλίας. Θα μπορούσε βεβαίως να είναι διαφορετικά τα πράγματα αν ο κατασκευαστής εγνώριζε ότι ο έμπορος είχε την πρόθεση να μεταπωλήσει τα προϊόντα σε τελικό καταναλωτή στη Γαλλία και θα ήταν ασφαλώς διαφορετικά αν ο κατασκευαστής συμφωνούσε να παραδώσει τα προϊόντα απευθείας στον μεταγοραστή. Στην τελευταία περίπτωση, ο τόπος εκπληρώσεως της συγκεκριμένης υποχρεώσεως θα ήταν πιθανώς η Μασσαλία.

30. Αν η αγωγή χαρακτηρισθεί ως αγωγή εξ αδικοπραξίας, το δικαστήριο του « τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός » θα είναι αρμόδιο σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 3, της συμβάσεως. Η έκφραση αυτή σημαίνει είτε τον τόπο όπου επήλθε η ζημία είτε τον τόπο όπου επήλθε το γεγονός που την προκάλεσε: απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, 21/76, Bier κατά Mines de potasse d' Alsace (Rec. 1976, σ. 1735), αναφέρθηκε πιο πάνω, στην παράγραφο 5. Στην παρούσα υπόθεση το ζημιογόνο γεγονός που προκάλεσε τη ζημία ήταν η προμήθεια φερομένου ελαττωματικού εξοπλισμού από τη Handte Allemagne στη Handte France [1]. Το γεγονός αυτό επήλθε στον τόπο εκπληρώσεως της παροχής της Handte Allemagne η οποία συνίσταται στην προμήθεια αγαθών καλής ποιότητας στη Handte France (δηλαδή πιθανώς είτε στα κτίρια της Handte Allemagne στο Tuttlingen είτε στα κτίρια της Handte France στο Στρασβούργο). Μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο τόπος των εγκαταστάσεων της TMCS είναι το Bonneville. Σημαίνει αυτό ότι τα δικαστήρια του Bonneville θα είναι αρμόδια σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 3;

31. Αν το κριτήριο που διατυπώνεται στην απόφαση Bier κατά Mines de potasse d' Alsace εφαρμοζόταν κατά γράμμα, η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα ήταν καταφατική. Εντούτοις, από την απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Ιανουαρίου 1990 στην υπόθεση C-220/88, Dumez France και Tracoba (Συλλογή 1990, σ. 49) προκύπτει σαφώς ότι το πεδίο εφαρμογής του κανόνα που διατυπώνεται στην απόφαση Mines de potasse d' Alsace είναι πολύ πιο περιορισμένο. Στην υπόθεση Dumez France, οι γάλλοι ενάγοντες ζητούσαν αποζημίωση στη Γαλλία για ζημία που ισχυρίζονταν ότι υπέστησαν ως αποτέλεσμα της αφερεγγυότητας των γερμανικών θυγατρικών εταιριών τους· υποστηρίχθηκε ότι η αφερεγγυότητα προκλήθηκε από την υπαίτια ακύρωση δανείων εκ μέρους των εναγομένων τραπεζών. Το Δικαστήριο έκρινε (σκέψη 20) ότι ο όρος

1 — Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η προμήθεια μπορεί εγκύρως να εκληφθεί ως « ζημιογόνο γεγονός » (fait dommageable) κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3. Είναι σαφές ότι το άρθρο 5, σημείο 3, αποβλέπει στο να έχει εφαρμογή σε κάθε γεγονός που μπορεί να δημιουργήσει ευθύνη εξ αδικοπραξίας.

του « τόπου όπου επήλθε η ζημία« , που χρησιμοποιείται στην απόφαση Mines de potasse d' Alsace, « δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί ότι αναφέρεται μόνο στον τόπο όπου το ζημιογόνο γεγονός, ο υπαίτιος του οποίου υπέχει ευθύνη εξ αδικοπραξίας ή εξ οιονεί αδικοπραξίας, παρήγαγε απευθείας τα ζημιογόνα αποτελέσματά του σε βάρος του αμέσως ζημιωθέντος ». Στην παρούσα υπόθεση, αν υποθέσουμε ότι η Handte Allemagne δεν παρέδωσε τα προϊόντα απευθείας στο εργοστάσιο της TMCS στο Bonneville και δεν εγνώριζε ότι τα προϊόντα προορίζονταν για την TMCS, το άμεσο θύμα του ζημιογόνου γεγονότος ήταν η Handte France και ο τόπος όπου η ζημία παρήχθη κατά τρόπο άμεσο σε βάρος της εταιρίας αυτής ήταν ο τόπος όπου η Handte Allemagne παρέδωσε τα προϊόντα στη Handte France (δηλαδή πιθανώς είτε το Tuttlingen είτε το Στρασβούργο, αλλά όχι το Bonneville).

32. Εφαρμοζόμενος κατ' αυτόν τον τρόπο, ο χαρακτηρισμός της αγωγής ως αγωγής εξ αδικοπραξίας συμβιβάζεται εκ νέου με την αρχή, κατά την οποία το άρθρο 5 δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα το να καθίσταται αρμόδιο δικαστήριο που δεν έχει πραγματικό δεσμό με την ουσία της υποθέσεως. Όπως και στην περίπτωση του άρθρου 5, σημείο 1, διαφορετικό αποτέλεσμα μπορεί να παραχθεί αν η Handte Allemagne εγνώριζε ότι τα προϊόντα προορίζονταν για την TMCS ή πράγματι ανέλαβε την υποχρέωση να τα παραδώσει απευθείας στο εργοστάσιο της TMCS στο Bonneville. Βεβαίως, στην περίπτωση απευθείας παραδόσεως, το ζημιογόνο γεγονός καθαυτό θα συνέβαινε στα κτίρια του μεταγοραστή· και, όταν ο κατασκευαστής γνωρίζει ότι τα προϊόντα προορίζονται ειδικώς για συγκεκριμένο μεταγοραστή, είναι ίσως δυνατό να θεωρηθεί ο μεταγοραστής ως το άμεσο θύμα του ζημιογόνου γεγονότος. Όμως, στη συνήθη περίπτωση ενός κατασκευαστή (ή ενός άλλου προμηθευτή) ο οποίος πωλεί προϊόντα σε έναν έμπορο, χωρίς να γνωρίζει πού ή από ποιον τα προϊόντα θα χρησιμοποιηθούν τελικώς, δεν φαίνεται να δικαιολογείται το να είναι δυνατόν να εναχθεί ο κατασκευαστής, σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 3, στον τόπο όπου ο μεταγοραστής υπέστη τη ζημία, αν η ζημία αυτή συνιστά ζημία καθαρά οικονομική, οφειλομένη στη μειωθείσα αξία των προϊόντων. Ασφαλώς, διαφορετικές εκτιμήσεις θα ίσχυαν αν τα προϊόντα, αντί να είναι απλώς κατώτερης αξίας, ήταν επικίνδυνα και προκαλούσαν σωματική βλάβη στο πρόσωπο ή ζημία στην περιουσία του μεταγοραστή. Σ' αυτή την περίπτωση ο μεταγοραστής θα ήταν το άμεσο θύμα.

33. Το ισχυρότερο επιχείρημα υπέρ του χαρακτηρισμού της αγωγής ως αγωγής εκ συμβάσεως είναι το ότι το δικαίωμα ασκήσεως αγωγής του μεταγοραστή δεν γεννάται ανεξάρτητα από τη σύμβαση. Δικαίωμα για την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως για την προμήθεια ελαττωματικών προϊόντων, εφόσον η προβαλλομένη ζημία συνίσταται μόνο στη μειωθείσα αξία των παραδοθέντων προϊόντων, φαίνεται, ότι δεν γεννάται σε περίπτωση που δεν υφίσταται συμβατικός δεσμός. Αυτός ο τύπος ζημίας είναι ουσιαστικά συμβατικής φύσεως και μπορεί μόνο να υπολογιστεί εν αναφορά προς τη μη εκπλήρωση των επιβαλλομένων από τη σύμβαση υποχρεώσεων. Τα δίκαια των συμβαλλομένων κρατών δεν φαίνεται να αναγνωρίζουν καμία γενική υποχρέωση του κατασκευαστή, έναντι οποιουδήποτε προσώπου, να διασφαλίζει ότι τα τεθέντα στο εμπόριο προϊόντα είναι συγκεκριμένης ποιότητας (εκτός της υποχρεώσεως να εγγυάται ότι τα προϊόντα είναι ακίνδυνα). Όπως ήδη παρατήρησα, τα πράγματα θα ήταν πολύ διαφορετικά αν τα προϊόντα ήταν επικίνδυνα και προκαλούσαν σωματική βλάβη στο πρόσωπο του μεταγοραστή ή υλική ζημία στην περιουσία του. Μία λύση θα μπορούσε να αποτελεί το να γίνεται διάκριση μεταξύ των δύο τύπων ζημίας. Μία αγωγή που αφορά ζημία συνισταμένη μόνο στη μη συμμόρφωση του προϊόντος προς τα συμβατικώς ορισθέντα ως προς την ποιότητα θα θεωρείται ως αγωγή εκ συμβάσεως, ενώ μία αγωγή που αφορά τη σωματική βλάβη του προσώπου του μεταγοραστή ή την υλική ζημία της περιουσίας του θα αντιμετωπίζεται ως αγωγή εξ αδικοπραξίας. Αν και η λύση αυτή είναι δελεαστική, νομίζω

ότι πρέπει να απορριφθεί διότι στην πράξη ουδόλως θα ικανοποιούσε το να αντιμετωπίζονται διαφορετικά δύο είδη αγωγών, τα οποία στην πράξη συχνά εμφανίζονται μαζί.

34. Το κύριο επιχείρημα υπέρ του χαρακτηρισμού ως αγωγής εξ αδικοπραξίας της αγωγής του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή λόγω μη προμήθειας προϊόντων της κατάλληλης ποιότητας έγκειται απλώς στο ότι δεν υφίσταται σύμβαση μεταξύ των δύο διαδίκων. Ο « συμβατικός » δεσμός μεταξύ των διαδίκων συνίσταται σε δύο ή περισσότερες ξεχωριστές συμβάσεις που μπορούν ασφαλώς να περιλαμβάνουν πολύ διαφορετικές ρήτρες, ιδίως διαφορετικές ρήτρες περί διεθνούς δικαιοδοσίας και μπορεί να διέπονται από μία διαφορετική lex causae. Αυτό φαίνεται να δημιουργεί ένα πολύ μεγάλο εμπόδιο για τον χαρακτηρισμό ως αγωγής εκ συμβάσεως της ευθείας αγωγής του μεταγοραστή, διότι φαίνεται δύσκολο το να καθοριστεί ακριβώς ποιες ήταν οι εκ της συμβάσεως υποχρεώσεις του κατασκευαστή έναντι του μεταγοραστή. Ενδέχεται, επομένως, το εθνικό δικαστήριο να έχει σημαντικές δυσκολίες κατά τον καθορισμό του τόπου εκπληρώσεως της παροχής. Το ερώτημα που αναπόφευκτα θα ανακύψει σε πολλές υποθέσεις αυτού του είδους, είναι το εξής: « Ποια παροχή; ». Είναι η παροχή του κατασκευαστή προς τον αγοραστή του ή η παροχή αυτού του αγοραστή — ή ενός μεταγενέστερου αγοραστή — προς τον μεταγοραστή; Σε πολλές εσωτερικές καταστάσεις αυτό ενδεχομένως δεν έχει σημασία· αλλά σε υποθέσεις που διέπονται από τη Σύμβαση, είναι πιθανό να υπάρχει η δυνατότητα διαφορετικών απαντήσεων.

35. Πρότεινα ήδη μία λύση σε κάποια από αυτά τα προβλήματα (βλ. παράγραφο 28). Εντούτοις, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτή η λύση θα ήταν εύκολο να εφαρμοσθεί στην πράξη. Ακόμη και στην περίπτωση πολύ πιο απλών συναλλαγών, η εφαρμογή στην πράξη του άρθρου 5, σημείο 1, δημιούργησε απρόσμενες δυσχέρειες, όπως αποδεικνύεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου. Μου φαίνεται ότι, αν η αγωγή του μεταγοραστή κατά του κατασκευαστή χαρακτηριζόταν ως αγωγή εκ συμβάσεως, θα υπήρχε ο κίνδυνος, οφειλόμενος στην πολυπλοκότητα του κανόνα περί δικαιοδοσίας του άρθρου 5, σημείο 1, ο εναγόμενος να εναχθεί αδικαιολογήτως ενώπιον δικαστηρίου με το οποίο δεν έχει καμία πραγματική σχέση. Αυτό φάνηκε με την προθυμία των γαλλικών δικαστηρίων στην παρούσα υπόθεση να θεωρήσουν ότι το Bonneville ήταν ο τόπος εκπληρώσεως της εν λόγω παροχής, χωρίς προφανώς να προσδιορίσουν την παροχή της Hadte Allemagne προς την TMCS και να καθορίσουν από ποιο δίκαιο διέπεται η παροχή αυτή.

36. Αντιθέτως, αν η αγωγή χαρακτηριζόταν ως αγωγή εξ αδικοπραξίας, η πρακτική εφαρμογή του σχετικού κανόνα περί δικαιοδοσίας θα ήταν σχετικά απλή. Το διατυπωθέν στην απόφαση Bier κατά Mines de potasse d' Alsace κριτήριο, τροποποιηθέν με την απόφαση Dumez France, δεν θα δημιουργούσε δυσχερή προβλήματα και θα οδηγούσε σε ένα λογικό και δίκαιο αποτέλεσμα (βλ. πιο πάνω τις παραγράφους 31 και 32).

37. Υπάρχουν και άλλοι λόγοι που συνηγορούν υπέρ του χαρακτηρισμού της αγωγής ως αγωγής εξ αδικοπραξίας. Όπως ήδη ανέφερα, ο χαρακτηρισμός ενόψει της Συμβάσεως δεν πρέπει να εξαρτάται από το είδος της ζημίας της οποίας ζητείται η αποκατάσταση. Δεν φαίνεται ουδόλως να δικαιολογείται το να εκλαμβάνονται ορισμένες μορφές ευθείας αγωγής ως αγωγές εκ συμβάσεως, και, επομένως, το να θεσπίζονται διάφοροι κανόνες

περί διεθνούς δικαιοδοσίας, απλώς και μόνο επειδή η προβαλλομένη ζημία είναι καθαρά οικονομικής φύσεως. Αν όμως η ζημία δεν είναι καθαρά οικονομικής φύσεως, μέρος των επιχειρημάτων για τον χαρακτηρισμό της αγωγής ως αγωγής εκ συμβάσεως εξαφανίζεται: ο μεταγοραστής μπορεί σε κάθε περίπτωση να διώξει δικαστικώς τον κατασκευαστή του προϊόντος λόγω αδικοπραξίας. Από την άποψη της Συμβάσεως, φαίνεται, επομένως, λογικό ότι αυτή η αγωγή θα πρέπει να αντιμετωπισθεί ως αγωγή εξ αδικοπραξίας, δηλαδή να αντιμετωπισθεί ως αγωγή ασκηθείσα κατά του κατασκευαστή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, εξαιρουμένων μόνο των προσώπων που έχουν συμβατική σχέση με τον κατασκευαστή.

38. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι ένα άλλο μέρος των επιχειρημάτων για τον χαρακτηρισμό της αγωγής ως αγωγής εκ συμβάσεως επίσης εξαφανίζεται σε αυτές τις περιπτώσεις. Η εκ συμβάσεως ευθύνη είναι εκ παραδόσεως αυστηρή, ενώ η ευθύνη εξ αδικοπραξίας ανέκαθεν απαιτούσε την απόδειξη πταίσματος. Όμως, λόγω της εξελίξεως του δικαίου όσον αφορά την ευθύνη λόγω των προϊόντων και, ειδικότερα, λόγω της οδηγίας για την ευθύνη λόγω των προϊόντων, οι ίδιες αρχές ευθύνης φαίνεται ότι διέπουν και τους δύο τύπους αγωγών σε αυτές τις περιπτώσεις. Αυτή η σκέψη δεν είναι άμεσα συναφής με τη Σύμβαση, εφόσον τα ζητήματα ευθύνης είναι ανεξάρτητα από τα ζητήματα δικαιοδοσίας. Εντούτοις, δεν είναι άνευ σημασίας το ότι η οδηγία για την ευθύνη λόγω των προϊόντων πράγματι απαιτεί από τα δίκαια των κρατών μελών να αντιμετωπίζουν τις αγωγές που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ως αγωγές που είναι κατ' ουσίαν αγωγές εξ αδικοπραξίας, ιδίως απαγορεύοντας οποιαδήποτε συμβατική εξαίρεση: βλ. το άρθρο 12 της οδηγίας. Μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτό επιβεβαιώνει την άποψη, η οποία μου φαίνεται εν πάση περιπτώσει ορθή για τους λόγους που ανέφερα προηγουμένως, ότι, δηλαδή, η αγωγή πρέπει να θεωρηθεί ως αγωγή εξ αδικοπραξίας.

Πρόταση

39. Καταλήγοντας, προτείνω να δοθεί η εξής απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το γαλλικό Cour de cassation:

« Σε περίπτωση που ασκείται αγωγή κατά του κατασκευαστή ενός προϊόντος από έναν μεταγοραστή, μη υπάρχοντος οποιουδήποτε άμεσου συμβατικού δεσμού μεταξύ των διαδίκων, η αγωγή δε αυτή συνδέεται με τα ελαττώματα αυτού του προϊόντος ή την ακαταλληλότητά του για τον σκοπό για τον οποίο προορίζεται, αυτή η αγωγή πρέπει να χαρακτηρίζεται ως αγωγή εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας με αποτέλεσμα τα δικαστήρια του τόπου όπου επήλθε το ζημιογόνο γεγονός να είναι αρμόδια σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 3, της Συμβάσεως, της 27ης Σεπτεμβρίου 1968, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Ο τόπος αυτός πρέπει να νοείται ως ο τόπος όπου επήλθε το γεγονός που προκάλεσε τη ζημία ή όπου αυτό απευθείας παρήγαγε τα ζημιογόνα αποτελέσματά του σε βάρος του προσώπου που ήταν το άμεσο θύμα του εν λόγω γεγονότος. »